

การจัดการองค์ความรู้เพื่อยกระดับการทำบัญชีครัวเรือน
ชุมชนบ้านปรือรุ่ง ตำบลเชื้อเพลิง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

Knowledge Management for Upgrading on Household Accounting

Ban Prue Rung Community, Chuea Phloeng Subdistrict,

Prasat District, Surin Province

อนงค์รักษ์ ชนะภัย

Anongrak Chanapai

สาขาการบัญชี คณะเทคโนโลยีการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์ จ.สุรินทร์ 32000

Department of Accounting, Faculty of Management Technology, Rajamangala University of Technology Isan Surin
Campus, Surin 32000, Thailand.

Corresponding author: E-mail: anongrak118@gmail.com

(Received: December 11, 2019; Accepted: June 25, 2020)

Abstract: The objectives of this participatory action research (1) to investigate household accounting of residents in Ban Prue Rung community and (2) to organize a body of knowledge on household accounting for Ban Prue Rung community. The informants of the study were residents from 60 households in Ban Prue Rung community, Chuea Phloeng Subdistrict, Prasat district, Surin province. The data of the study were collected through community forum and in-depth interview. The results revealed that the majority of the participants earned their living from rice farming. Moreover, it was found that the participants did not make household budget because they had insufficient knowledge about it. However, after a knowledge transfer on household accounting was provided, the participants' level of perception on household accounting significantly improved. That 39 out of 60 sample households (65%) could do household accounting correctly, while 10 households (17%) took up keeping household budget but with mistakes such as not showing the balance or putting figures in the wrong column. 11 households (18%) were found to have failed to keep household accounts due to illiteracy. The participants realized the benefits of creating a household account as it makes them see their household income and expenses clearly. The participants achieved financial discipline and started their financial plan higher.

Keywords: Knowledge management, household accounting, Ban Prue Rung community

บทคัดย่อ: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาการทำบัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้านปรือรุ่ง และ (2) เพื่อจัดการองค์ความรู้การทำบัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้านปรือรุ่ง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็น

ชาวบ้านชุมชนบ้าน ปรีอรุง ตำบลเชื้อเพลิง อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 60 ครอบครัว เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการจัดเวทีชุมชน สัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านปรีอรุงมีรายได้จากอาชีพทำนา ไม่ทำบัญชีครัวเรือน เพราะมีความรู้ความเข้าใจในการทำบัญชีครัวเรือนอยู่ในระดับน้อย เมื่อมีการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำบัญชีครัวเรือน พบว่า มีความรู้ความเข้าใจในการทำบัญชีครัวเรือนอยู่ในระดับมาก บันทึกบัญชีครัวเรือนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ จำนวน 39 ครอบครัว (ร้อยละ 65) บันทึกบัญชีครัวเรือนแต่ไม่ถูกต้องสมบูรณ์ จำนวน 10 ครอบครัว (ร้อยละ 17) ไม่รวมยอดคงเหลือและลงบัญชีผิดช่อง และไม่บันทึกบัญชีครัวเรือน จำนวน 11 ครอบครัว (ร้อยละ 18) สาเหตุคือเขียนหนังสือไม่ได้ อ่านหนังสือไม่ออก ประโยชน์ที่ได้รับจากการทำบัญชีครัวเรือนทำให้ทราบรายรับ-รายจ่าย มีวินัยทางการเงินและรู้จักวางแผนทางการเงินมากขึ้น

คำสำคัญ: การจัดการองค์ความรู้ การทำบัญชีครัวเรือน ชุมชนบ้านปรีอรุง

คำนำ

บัญชีครัวเรือนเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำรินของในหลวงรัชกาลที่ 9 เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำเนินชีวิตไปในทางสายกลาง หลักสำคัญของการทำบัญชีครัวเรือน คือ การจัดสรรรายได้ส่วนหนึ่งออมไว้ใช้จ่ายในยามฉุกเฉินหรือยามเกษียณ ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การทำบัญชีครัวเรือนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อแนวทางการพัฒนาชุมชนและครัวเรือน เพื่อนำไปสู่ความพอเพียง ซึ่งต้องรู้จักประมาณตนเอง มีการวางแผนการใช้จ่ายอย่างรอบคอบในการดำรงชีวิต

การวางแผนใช้จ่ายที่ด้นั้นจำเป็นจะต้องมีการจดบันทึกข้อมูลรายรับและรายจ่ายที่ถูกต้อง มีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการรับและการจ่ายของครัวเรือน เพื่อจัดทำเป็นบัญชีครัวเรือนอย่างมีส่วนร่วม โดยนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาหาวิธีการเพิ่มรายรับและตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นเพื่อให้เกิดความพอดี หากมีส่วนที่เหลือก็ให้เก็บออมไว้เพื่อใช้ในอนาคต ซึ่งข้อมูลที่ได้รับในภาพรวมจากบัญชีครัวเรือนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน (Pongwiritthon and Janjaroensuk,

2013) แต่ปัญหาอุปสรรคของกระบวนการบันทึกบัญชีครัวเรือนคือไม่มีความสม่ำเสมอ และขาดแรงจูงใจในการจดบันทึก ไม่มีความเข้าใจในการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนอย่างถูกต้อง โดยปัจจัยสู่ความสำเร็จของกระบวนการบันทึกบัญชีครัวเรือน คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ สร้างแรงจูงใจ และการออกแบบสมุดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน (Chaipinchana, 2014) กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ และเกิดแรงกระตุ้นให้ชุมชนทำบัญชีครัวเรือนมากขึ้น

การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ และเป็นกระบวนการสำคัญที่ส่งผลให้องค์กรมีสมรรถนะสูง การจัดการความรู้จึงนับเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาองค์กร (Nearnhad *et al.*, 2018) ซึ่ง Awad and Ghaziri (2004) ได้นำเสนอกระบวนการจัดการความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ดังนี้ (1) การใช้ความรู้ที่สามารถเข้าถึงได้จากแหล่งข้อมูลภายนอก (2) การจัดเก็บความรู้และนำความรู้สู่ขั้นตอนการทำธุรกิจสู่ผลิตผลและสู่การให้บริการต่าง ๆ (3) การนำเสนอความรู้ในฐานะ

ข้อมูลและเอกสารต่าง ๆ (4) การส่งเสริมความเจริญงอกงามของความรู้ผ่านทางวัฒนธรรมองค์การ และการกระตุ้นให้เกิดกำลังใจที่จะทำสิ่งต่าง ๆ (5) การถ่ายโอนแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ทั่วทั้งองค์การ (6) การประเมินคุณค่าทรัพย์สินทางปัญญาหรือความรู้และผลกระทบต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

ชุมชนบ้านปรือสูง เป็นชุมชนในโครงการยกระดับคุณภาพชีวิตของหมู่บ้านแบบมีส่วนร่วม 84 หมู่บ้าน ชุมชน เฉลิมพระเกียรติในหลวงรัชกาลที่ 9 ใน *ศุภมงคลวาร* เฉลิมพระชนมพรรษาครบ 7 รอบ เป็นโครงการเพิ่มศักยภาพของชุมชน เพื่อก้าวสู่วิถีแห่งความพออยู่พอกิน ไม่ว่าจะเป็นการดำรงชีพ การดำรงวิถีวัฒนธรรมประเพณี สร้างความเข้มแข็งให้สังคมตั้งแต่ระดับชุมชนไปจนถึงระดับประเทศ จากการลงพื้นที่สำรวจ สัมภาษณ์ ชุมชนบ้านปรือสูงพบว่า ชุมชนได้มีการประกอบอาชีพแล้วแต่ไม่มีการทำบัญชีรายรับ รายจ่าย เพราะขาดความรู้ความเข้าใจในการทำบัญชีครัวเรือน ส่งผลทำให้ไม่ทราบผลการดำเนินงานจากการประกอบอาชีพของตนเอง ผู้นำชุมชนและชุมชนบ้านปรือสูงจึงมีความต้องการให้ส่งเสริมความรู้และทักษะในการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อเพิ่มศักยภาพและประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพและการบริหารทางด้านการเงินของชุมชนบ้านปรือสูง (Mongkolsamai, 2018)

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงสนใจที่จะนำความรู้ศาสตร์วิชาการบัญชีมาบูรณาการร่วมกับความรู้ของชุมชน ในการจัดการองค์ความรู้เพื่อยกระดับการทำบัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้านปรือสูงเพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหา และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือน ด้วยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action

research: PAR) จนเกิดเป็นองค์ความรู้และรูปแบบการทำบัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้านปรือสูงที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทชุมชน งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการทำบัญชีครัวเรือน และจัดการองค์ความรู้การทำบัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้านปรือสูง

อุปกรณ์และวิธีการ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล คือ ชาวบ้านชุมชนบ้านปรือสูง ตำบลเชื้อเพลิง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 60 ครัวเรือน ที่เคยเข้าร่วมโครงการยกระดับคุณภาพชีวิตของหมู่บ้านชุมชน แบบมีส่วนร่วม 84 หมู่บ้าน ชุมชน เฉลิมพระเกียรติในหลวงรัชกาลที่ 9 ใน *ศุภมงคลวาร* เฉลิมพระชนมพรรษาครบ 7 รอบ แต่ยังไม่มีความรู้และประสบการณ์ในการทำบัญชีครัวเรือน และมีความต้องการทำบัญชีครัวเรือน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานและการทำบัญชีครัวเรือน ประกอบด้วย 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ รายได้ ค่าใช้จ่าย และภาระหนี้สิน

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนการประกอบอาชีพ การลงทุนในทรัพย์สิน

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือน

ช่วงที่ 2 ระดับความรู้ความเข้าใจการทำ บัญชีครัวเรือน เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น เพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจการทำบัญชีครัวเรือน

ช่วงที่ 3 การติดตามผลการทำบัญชีครัวเรือน เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น

ผลการวิเคราะห์หาค่าความเที่ยงตรงเชิง เนื้อหาของแบบสอบถาม มีค่าเฉลี่ยของดัชนีความ สอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) มีค่าเท่ากับ 1.00 และนำ แบบสอบถามที่ได้ไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่ม ตัวอย่าง จำนวน 20 ชุด เพื่อหาคุณภาพของ เครื่องมือโดยหาค่าความเที่ยงหรือความเชื่อถือได้ ของแบบสอบถาม (Reliability) ของ Cronbach's Alpha ได้ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบ ถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.91

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เชิงลึก ด้วยวิธีการจัดเวทีชุมชน จำนวน 2 ครั้ง และ ลงพื้นที่ติดตามและประเมินผลโดยวิธีการสัมภาษณ์ ชาวบ้านชุมชนบ้านปรือสูง จำนวน 1 ครั้ง สรุปตาม ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาการทำบัญชีครัวเรือนของ ชุมชนบ้านปรือสูง

1.1 คณะผู้วิจัยมีการประชุมวางแผน เกี่ยวกับการลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลในการ ดำเนินงานวิจัย โดยผู้วิจัยได้ประสานไปยังผู้นำชุมชน เพื่อนัดหมายวันเวลาสถานที่ ในการจัดเวทีชุมชน และแจ้งการเตรียมข้อมูลการทำบัญชีครัวเรือนที่เคย ทำมาประกอบการให้ข้อมูล

1.2 จัดเวทีชุมชนครั้งที่ 1 สืบถามและเก็บ รวบรวมข้อมูลการทำบัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้าน

ปรือสูง จำนวน 60 ครัวเรือน ประกอบด้วยผู้นำ ชุมชนและครัวเรือนที่เคยเข้าร่วมโครงการยกระดับ คุณภาพชีวิตของหมู่บ้านฯ โดยการจัดเวทีประชุม กลุ่ม และคณะผู้วิจัยเข้าร่วมกระบวนการสนทนา กลุ่ม (focus group discussion) สัมภาษณ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน ให้ชุมชนแสดง ความ คิดเห็นและระดมความคิดเกี่ยวกับการทำบัญชี ครัวเรือน และพิจารณาประเด็นปัญหา สำหรับ ครัวเรือนที่เคยบันทึกบัญชีครัวเรือนคณะผู้วิจัยได้ขอ สมุดบันทึกการทำบัญชีครัวเรือนมาประกอบการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วย

1.3 คืนข้อมูลกลับเพื่อยืนยันข้อมูล เมื่อการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และการระดมความคิดเห็นของ ชุมชนเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นปัญหาที่ สำคัญเกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้าน ปรือสูง และแจ้งการสรุปผลข้อมูลคืนกลับต่อชุมชน เป็นการยืนยันข้อมูลอีกครั้ง โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการสรุปผลการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลการ ทำบัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้านปรือสูง และร่วม วางแผนในกระบวนการขั้นตอนต่อไป

ขั้นที่ 2 การจัดการองค์ความรู้การทำ บัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้านปรือสูง

2.1 จัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วน ร่วม ครั้งที่ 2 ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์และสรุป ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และเอกสารการบันทึก บัญชีครัวเรือนจากขั้นที่ 1 ต่อชุมชนฯ เพื่อเป็นการ ยืนยันข้อมูลอีกครั้ง ร่วมกับการศึกษาเอกสารการ จัดทำบัญชีครัวเรือนจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มา จัดทำเป็นร่างแบบฟอร์มการทำบัญชีครัวเรือนของ ชุมชน บ้านปรือสูง โดยให้ชุมชนฯ ร่วมแลกเปลี่ยน แสดง ความคิดเห็น วิเคราะห์ร่างแบบฟอร์มการทำบัญชี

ครัวเรือน โดยชุมชนมีการแก้ไขปรับปรุง ให้ตรงตามความต้องการและเหมาะสมกับบริบทของชุมชน คณะผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขร่างแบบฟอร์มการทำบัญชีครัวเรือน และคืนข้อมูลกลับให้ชุมชนเพื่อเป็นการยืนยันแบบฟอร์มอีกครั้ง และสรุปผลการจัดทำแบบฟอร์มตามรูปแบบที่ตรงกับความต้องการของชุมชน

2.2 อบรมเชิงปฏิบัติการการทำบัญชีครัวเรือน และถ่ายทอดองค์ความรู้การทำบัญชีครัวเรือน โดยการนำแบบฟอร์มที่สร้างขึ้นจากการระดมความคิดอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปรือสูง มาทดลองปฏิบัติจริงด้วยการแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม (workshops) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยได้อธิบายความหมายรายการบัญชีแต่ละช่องของแบบฟอร์มการบันทึกบัญชีครัวเรือน และขั้นตอนวิธีการที่ถูกต้องก่อนทดลองปฏิบัติการบันทึกบัญชีครัวเรือน เมื่อชี้แจงให้ชุมชนได้รับทราบและเข้าใจเสร็จแล้ว ได้ให้ชุมชนฯ ปฏิบัติจริงในการทำบัญชีครัวเรือน ทั้งหมด 60 ครัวเรือน โดยให้ชุมชนใช้ข้อมูลรายรับ รายจ่าย ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน รอบสัปดาห์ที่ผ่านมา มาบันทึกบัญชีในแบบฟอร์มการทำบัญชีครัวเรือนที่กำหนด ทั้งนี้ หลังจากฝึกปฏิบัติการทำบัญชีครัวเรือนเสร็จสิ้นแล้ว มีการประเมินความรู้ความเข้าใจการทำบัญชีครัวเรือน และผู้วิจัยได้มอบสมุดบัญชีครัวเรือนให้กลุ่มตัวอย่าง 1 ครัวเรือนต่อ 1 เล่ม จำนวน 60 ครัวเรือน เพื่อนำไปบันทึกบัญชีครัวเรือนในชีวิตประจำวัน โดยกำหนดการติดตามผลในระยะเวลา 1 เดือน

ขั้นที่ 3 ติดตามผล

เมื่อครบกำหนดระยะเวลา 1 เดือน ทีมผู้วิจัยได้ดำเนินการลงพื้นที่ตรวจติดตามการทำบัญชีครัวเรือนทุกครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งไป

ติดตามและประเมิน ณ บ้านของกลุ่มตัวอย่าง วิธีการประเมินใช้วิธีการสัมภาษณ์และตรวจสอบบัญชีครัวเรือน โดยชุมชนบอกถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการทำบัญชีครัวเรือน และปัญหาที่พบระหว่างการทำบัญชีครัวเรือน ชุมชนเสนอแนะวิธีการและแนวทางในการแก้ไขปัญหาพร้อมกับคณะผู้วิจัย โดยคณะผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมรับฟัง แลกเปลี่ยนข้อมูล และหาข้อสรุปร่วมกันกับชุมชนในการทำบัญชีครัวเรือนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งช่วยกระตุ้นให้ชุมชนบ้านปรือสูงมีความกระตือรือร้น และมีความรู้ความเข้าใจในการบันทึกบัญชีครัวเรือนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการใช้จ่ายและความมีวินัยทางการเงิน

ระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย

ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2561 ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2562

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาการทำบัญชีครัวเรือนและการติดตามพฤติกรรมในการทำบัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้านปรือสูง โดยนำข้อมูลมาจัดระเบียบให้เป็นหมวดหมู่ตามประเด็นเนื้อหาที่ค้นพบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (analytic inductions)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและการจัดการองค์ความรู้การทำบัญชีครัวเรือน การประเมินความพึงพอใจ ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive method) เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ความถี่และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลความหมายโดยใช้เกณฑ์การประเมินค่าตาม

แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าโดยมีความหมายของระดับความคิดเห็น

ผลการศึกษา

1. ความรู้เกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้านปรือรุง

(1) ข้อมูลพื้นฐานของชาวชุมชนบ้านปรือรุง ผลการวิจัย พบว่า บ้านปรือรุงเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ตั้งอยู่ในตำบลเชื้อเพลิง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นหมู่บ้านตามโครงการยกระดับคุณภาพชีวิตของหมู่บ้าน ชุมชน แบบมีส่วนร่วม 84 หมู่บ้าน ชุมชนเฉลิมพระเกียรติ มีจำนวนครัวเรือน 161 ครัวเรือน มีประชากร 451 คน ใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาหลัก ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 71) อายุเกิน 50 ปี ขึ้นไป (ร้อยละ 63) สถานภาพสมรส (ร้อยละ 74) ระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษา (ร้อยละ 84) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3 - 5 คน (ร้อยละ 66) ประกอบอาชีพหลัก คือ อาชีพทำนา (ร้อยละ 88) อาชีพเสริม คือ อาชีพเลี้ยงสัตว์ (ร้อยละ 49) พื้นที่ทำนาต่อครัวเรือน 5 - 10 ไร่ (ร้อยละ 40) มีรายได้รวมเฉลี่ยต่อปี 60,001-90,000 บาท (ร้อยละ 25) ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นค่าอาหาร (ร้อยละ 38.76) ภาระหนี้สินครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นหนี้จากการกู้ยืมธนาคาร (ร้อยละ 49.85)

(2) ความรู้เกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือน ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนบ้านปรือรุงมีการทำบัญชีครัวเรือน ร้อยละ 27 และไม่ทำบัญชีครัวเรือน ร้อยละ 73 เหตุผลในการทำเพื่อต้องการทราบรายรับรายจ่าย ในครัวเรือนและต้องการทราบเงินคงเหลือในแต่ละวัน ความถี่ในการจดบันทึก คือ บันทึกรายรับรายจ่าย วันละครั้ง (ร้อยละ 38) โดยส่วนใหญ่เริ่มทำ

บัญชีครัวเรือนเป็นระยะเวลา 3 เดือน (ร้อยละ 31) จากการตรวจดูตัวอย่างการจดบันทึกและสอบถามข้อมูล พบว่า ชุมชนทำบัญชีครัวเรือนต่างคนต่างทำ ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน โดยลักษณะการจดบันทึกเป็นการจดใส่เอกสารทั่วไปที่แต่ละคนสะดวก เช่น สมุดโน้ต กระดาษ สมุดของนักเรียน ซื้อมสมุดในชุมชน เป็นต้น การบันทึกบัญชีครัวเรือน ไม่มีการจัดประเภทค่าใช้จ่าย ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ไม่เรียงลำดับก่อนหลัง ไม่มีการสรุปยอดแต่ละเดือนยกไปเดือนหน้า การจัดเก็บเอกสารไม่เป็นระบบ และไม่ทราบว่ารายการแต่ละรายการถือเป็นรายได้ หรือรายจ่ายของครัวเรือน เช่น ลูกโอนเงินเข้าบัญชีธนาคาร น้องยืมเงินไปใช้ เป็นต้น ซึ่งชุมชนชี้แจงว่ายังไม่ทราบวิธีการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่ถูกต้อง และยังไม่ได้รับการอบรมหรือการเรียนรู้ในการทำบัญชีครัวเรือน หากมีหน่วยงานเข้ามาช่วยจัดการความรู้และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือน ชุมชนยินดีที่จะเข้าร่วมโครงการ เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ ในการทำบัญชีครัวเรือนให้ถูกต้องและมีรูปแบบที่เหมาะสมต่อไป

2. การจัดการองค์ความรู้การทำบัญชีครัวเรือน

2.1 องค์ความรู้การจัดการทำบัญชีครัวเรือนชุมชนบ้านปรือรุง

(1) การอบรมเชิงปฏิบัติการการทำบัญชีครัวเรือน และถ่ายทอดองค์ความรู้การทำบัญชีครัวเรือน พบว่า ก่อนการฝึกอบรมชุมชนมีความรู้เรื่องการทำบัญชีครัวเรือนอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.00 หลังผ่านกระบวนการฝึกอบรมชุมชนมีความรู้เรื่องการทำบัญชีครัวเรือนอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.98 ดัง Table 1 จะเห็นได้ว่า ชุมชนบ้านปรือรุงมีความรู้เพิ่มขึ้นหลังจากได้รับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติ

อย่างมีส่วนร่วมในการทำบัญชีครัวเรือน ด้วยวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระดมความคิดเห็น ร่วมสรุปผล และลงมือปฏิบัติการจัดทำบัญชีครัวเรือน ด้วยการแบ่งทำกิจกรรม (workshops) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ ดัง Figure 1 ทำให้ชุมชนมีความรู้ความ

เข้าใจในการจัดทำบัญชีครัวเรือน ด้านรายรับ ด้านรายจ่ายและด้านต้นทุนการประกอบอาชีพ ชุมชนสามารถจัดทำบัญชีครัวเรือนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

Figure 1. Workshops

Table 1. The assessment result of the knowledge and understanding before and after the training of household accounting

Item	Mean	S.D.	Interpretation
1. Before training, he had knowledge and understanding about household accounting	2.00	1.11	Low
2. After the training, you have knowledge and understanding about household accounting	3.98	0.64	Good

(2) เมื่อเสร็จสิ้นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการทำบัญชีครัวเรือน มีการประเมินความพึงพอใจการจัดการความรู้การทำบัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้านปรีอรุ่ง พบว่า ชุมชนมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.00) และเมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ คือ ด้านความเชื่อมั่นว่าบัญชีครัวเรือนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน (ค่าเฉลี่ย 4.04) ด้านการประยุกต์ใช้บัญชีครัวเรือนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ค่าเฉลี่ย 3.71) และด้านความรู้ความเข้าใจการทำบัญชีครัวเรือน (ค่าเฉลี่ย 3.54) ตามลำดับ ดัง

Table 2 เกณฑ์การประเมินผลโดยใช้แบบสอบถามในการสัมภาษณ์ โดยกำหนดการแปลผล ดังนี้
ระดับความพึงพอใจ

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

Table 2. The levels of satisfaction on the knowledge management, household accounting

Item	Mean	S.D.	Satisfaction levels
1. Knowledge and understanding in household accounting	3.54	0.79	Good
2. The ability to carry out household accounting correctly	3.40	0.78	Moderate
3. Application of household accounts according to the sufficiency economy philosophy	3.71	0.71	Good
4. Believe that household accounts are practical and useful for daily life	4.04	0.77	Good
Overall	4.00	0.73	Good

2.2. การติดตามและประเมินผล

(1) การลงพื้นที่ติดตามการจัดการความรู้ การทำบัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้านปรือรุ่ง ตำบลเชื้อเพลิง อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์ เพื่อตรวจติดตามและประเมินผล โดยเกณฑ์ที่ใช้ในการตรวจความถูกต้องของการบันทึกบัญชี คือ

(1.1) เรียงลำดับรายการตามวันที่ก่อนหลัง

(1.2) ลงรายการบัญชีในช่องรายรับ รายจ่าย ถูกต้อง

(1.3) รวมเงินรายรับ รายจ่าย ยอดคงเหลือ และยอดยกไป/ยกมา ถูกต้อง

ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนบ้านปรือรุ่งมีการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ จำนวน 39 ครัวเรือน (ร้อยละ 65) และจดบันทึกบัญชีครัวเรือนแต่ไม่ถูกต้องสมบูรณ์ จำนวน 10 ครัวเรือน (ร้อยละ 17) สาเหตุมาจากบันทึกบัญชีครัวเรือนแต่ไม่รวมยอดคงเหลือและลงบัญชีผิดช่อง ส่วนครัวเรือนที่ไม่บันทึกบัญชีครัวเรือน จำนวน 11 ครัวเรือน (ร้อยละ 18) สาเหตุมาจากเขียนหนังสือไม่ได้ อ่านหนังสือไม่ออก และอยู่ระหว่างทำนาไม่มีเวลาทำบัญชีครัวเรือน ดัง Figure 2

Figure 2. Tracking household accounting

(2) การประเมินพฤติกรรมกรรมการทำบัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้านปรือรุ่ง จากการ

สัมภาษณ์เพื่อประเมินพฤติกรรมของผู้ทำบัญชีครัวเรือน พบว่า พฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

จำนวน 52 ครอบครัว (ร้อยละ 86.96) โดยผู้ทำบัญชีครัวเรือน กล่าวว่า ตนมีวินัยในการใช้จ่ายมากขึ้น ก่อนจะใช้จ่ายต้องนึกถึงความเป็นจำเป็นก่อนเสมอ ลดการซื้อของประเภทฟุ่มเฟือย ควบคุมค่าใช้จ่าย รู้จักวางแผนทางการเงิน มีเงินออม และที่สำคัญไม่มีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ การทำบัญชีครัวเรือน

นำมาสู่ประโยชน์ที่ได้รับอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ (1) ทราบรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือนแต่ละวัน (2) วางแผนการใช้จ่ายเงินในชีวิตประจำวันได้ดียิ่งขึ้น (3) ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายอย่างประหยัดมากขึ้น ส่วนอีก 8 ครอบครัว (ร้อยละ 13.04) กล่าวว่า พฤติกรรมไม่เปลี่ยน ดัง Figure 3

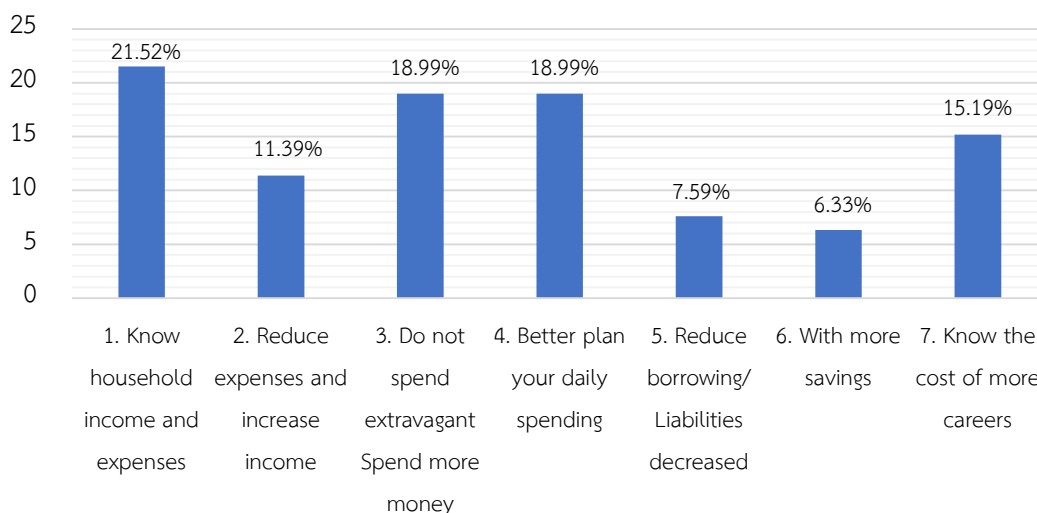

Figure 3. Benefits of household accounting

อภิปรายผล

การจัดการความรู้การทำบัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้านปรือรุ่ง ตำบลเชื้อเพลิง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ โดยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อพัฒนาการจัดทำบัญชีครัวเรือนให้มีความเหมาะสมกับชุมชน ส่งผลให้การทำบัญชีครัวเรือนของชุมชนมีประสิทธิภาพ และช่วยแก้ไขปัญหาความยากจนพิจารณา ดังนี้

1. การศึกษาการทำบัญชีครัวเรือน จากการศึกษาเกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้านปรือรุ่ง พบว่า มีความรู้เรื่องการทำบัญชี

ครัวเรือนอยู่ในระดับน้อย และส่วนใหญ่ไม่มีการทำบัญชีครัวเรือน มีบางครัวเรือนที่มีการทำบัญชีครัวเรือน แต่เป็นการจดบันทึกง่ายๆ ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน โดยมีจุดประสงค์เพื่อเตือนความจำในการใช้จ่ายแต่ละวันลงในกระดาษหรือสมุดทั่วไป ซึ่งไม่ทราบวิธีการทางด้านการทำบัญชีครัวเรือนที่ถูกต้อง สอดคล้องกับ Reungsinpinya (2009) ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการบันทึกบัญชีรายได้และรายจ่ายส่วนบุคคลของนักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี พบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีการบันทึกบัญชีรายได้และรายจ่ายส่วนบุคคล และไม่มีแนวโน้มที่จะทำการบันทึกบัญชีในอนาคต แม้ว่าจะมีทัศนคติที่ดีมากต่อการบันทึกบัญชีก็ตาม และ

ส่วนใหญ่มีความต้องการเรียนรู้ในหัวข้อการบันทึกบัญชีรายได้และรายจ่ายส่วนบุคคล ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการบันทึกบัญชีที่สำคัญปัจจัยหนึ่งได้แก่ระดับความรู้ด้านการบัญชี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับความรู้ด้านการบัญชีน้อยจึงเป็นผลให้ไม่มีการบันทึกบัญชี ทั้งนี้ ชุมชนบ้านปรือรุ่งเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง เพราะเป็นชุมชนในโครงการยกระดับคุณภาพชีวิตของหมู่บ้าน ชุมชน แบบมีส่วนร่วม 84 หมู่บ้าน ชุมชนเฉลิมพระเกียรติ จึงมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปสัมภาษณ์ทางชุมชนได้แจ้งความประสงค์ให้ผู้วิจัยเข้าไปจัดการความรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและทราบวิธีการที่ต้องใช้ในการทำบัญชีครัวเรือนที่มีความเหมาะสมกับชุมชน โดยชุมชนได้ให้ความร่วมมือในการวางแผนและตัดสินใจในการดำเนินงานเป็นอย่างดี สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของ Cohen and Uphoff (1980) รายงาน การมีส่วนร่วมตัดสินใจ เป็นการที่ประชาชนได้เริ่มเข้าร่วมตัดสินใจในการวางแผน การกำหนดนโยบาย และการจัดการกับกิจกรรมการพัฒนาตัวเอง เป็นการระดมความรับผิดชอบและเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนที่มีพื้นฐานมาจากการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็งอย่างแท้จริง

2. การจัดการองค์ความรู้การทำบัญชีครัวเรือน ผู้วิจัยเข้าไปจัดการความรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามกระบวนการขั้นตอน ตั้งแต่การจัดเวทีระดมความคิดเห็น สรุปรูปปัญหา และนำข้อมูลที่ได้มาจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้รูปแบบและวิธีการที่มีความเหมาะสมให้กับชุมชน ตลอดจนการถ่ายทอดความรู้และลงมือปฏิบัติจริง ทำให้ชุมชน

บ้านปรือรุ่งบันทึกบัญชีครัวเรือนได้อย่างถูกต้องต่อเนื่อง เริ่มรู้จักวางแผนทางการเงิน นำไปสู่การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน นอกจากจะสามารถใช้ข้อมูลเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเงินของครอบครัวแล้ว ยังสามารถใช้ข้อมูลจากการทำบัญชีครัวเรือนไปจัดทำเป็นข้อมูล จปฐ. ของสำนักงานพัฒนาชุมชน ซึ่งจะเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้นำชุมชน ทำให้ประชาชนสามารถทราบได้ว่า ในขณะนี้คุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัว รวมทั้งหมู่บ้าน/ชุมชนอยู่ในระดับใด มีปัญหาที่จะต้องแก้ไขในเรื่องใดบ้าง เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ครอบครัวและสังคม เพราะเมื่อประชาชนมีอยู่ มีกิน มีใช้ อย่างพอเพียงจะทำให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pongwiritthon and Janjaroensuk (2013) รายงาน เมื่อมีการวิเคราะห์ข้อมูลจากการจัดทำบัญชีแล้ว ยังสามารถใช้เป็นแนวทางขยายผลในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของครัวเรือนให้มีความพอดี พอใช้ และเหลือไว้เก็บออม รวมทั้งนำข้อมูลมาใช้พิจารณาเพื่อลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง และหาทางเพิ่มรายได้เพื่อการวางแผนการเงินในอนาคต นอกจากนั้น ผู้นำชุมชนยังสามารถใช้ข้อมูลมาสนับสนุนในการจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ สร้างโอกาสให้กับคนในชุมชนได้ตามสภาพของความ เป็นจริงของสมาชิกในชุมชน สามารถวิเคราะห์วางแผนพัฒนา ชุมชนเพื่อความยั่งยืน

วิธีการทำบัญชีครัวเรือนที่มีความเหมาะสมกับชุมชนบ้านปรือรุ่ง ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยจากการจัดเวทีระดมความคิดเห็นของชุมชนบ้านปรือรุ่งจำนวน 60 ครัวเรือน โดยมีการบูรณาการร่วมกับทีมผู้วิจัยวิเคราะห์รูปแบบและวิธีการบันทึกบัญชี

ครัวเรือนให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนมากขึ้น โดยเน้นที่ประโยชน์ของชุมชนที่ใช้เป็นหลัก หลังจากกิจกรรมการจัดการความรู้ ได้เว้นช่วงให้ครัวเรือนที่เข้าอบรมได้ไปทดลองปฏิบัติจริงในการบันทึกบัญชีครัวเรือนของตนเอง ในระยะเวลา 1 เดือน ซึ่งตลอดระยะเวลา 1 เดือนนั้นมีบางครัวเรือนได้ติดต่อสอบถามผ่านทางโทรศัพท์มายังผู้วิจัยเกี่ยวกับปัญหาที่พบ เช่น มีบางรายการไม่แน่ใจว่าต้องบันทึกเป็นรายได้หรือไม่ เป็นต้น ผู้วิจัยได้ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และบันทึกบัญชีอย่างต่อเนื่อง เมื่อครบรอบระยะเวลา 1 เดือนที่กำหนด ได้เข้าไปติดตามการทำบัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้านปรือรุ่ง พบว่า ชุมชนมีการบันทึกบัญชีครัวเรือนตามรูปแบบและวิธีการได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับ Ngermun et al. (2017) ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการทำบัญชีครัวเรือนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจครอบครัว ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลและการจดบันทึก พบว่า ผู้ทำบัญชีครัวเรือนได้ทำการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนในรูปแบบใหม่ซึ่งง่ายขึ้น จากการวิเคราะห์สมาชิกทุกคนร่วมปฏิบัติได้ สามารถประยุกต์ใช้บัญชีครัวเรือนด้วยการแยกประเภทของรายรับรายจ่ายได้อย่างชัดเจน ด้านการจัดทำรายงานการเงิน พบว่า ครอบครัวที่นำรูปแบบการบันทึกบัญชีครัวเรือนไปใช้นั้นสามารถสรุปรายการรับจ่ายได้สะดวกมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของเช่น ความมีวินัยในการใช้จ่ายเงิน คิดอย่างมีเหตุผลก่อนการซื้อสินค้า และไม่ก่อภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Henchokchaichana (2016) ที่รายงาน บัญชีครัวเรือนหรือบัญชีพอเพียงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะแก้ไขปัญหาความยากจนได้ โดยยึดหลักปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียงและการบัญชีครัวเรือนมาเป็นกระดจสะท้อนหรือรายงานผลรายรับ รายจ่าย ของครัวเรือนหรือบุคคลให้ทราบหรือเข้าใจ เมื่อเข้าใจแล้วย่อมต้องอาศัยสติปัญญาเพื่อเข้าถึงปัญหาและวิธีการแก้ไข ตลอดจนพัฒนาการดำเนินชีวิตของตนให้พ้นจากความยากจนได้ โดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือการกระทำของตน

สรุป

การจัดการองค์ความรู้การทำบัญชีครัวเรือนของชุมชนให้ได้ผลต้องเริ่มจากการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก ในขณะที่ชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการทำบัญชีครัวเรือน จึงทำบัญชีครัวเรือนไม่ถูกต้อง ดังนั้นหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต้องเข้าไปส่งเสริมสนับสนุนและสร้างองค์ความรู้ในการทำบัญชีครัวเรือน ทำให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในการทำบัญชีครัวเรือนที่ถูกต้องและนำไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้จริง สิ่งสำคัญอีกประการที่จะช่วยให้การทำบัญชีครัวเรือนเป็นไปอย่างต่อเนื่องคือการสร้างแรงจูงใจหรือแรงกระตุ้นด้วยการติดตามผลเป็นระยะ ๆ จากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ผลสำเร็จจากการทำบัญชีครัวเรือนที่เกิดขึ้นกับชุมชนบ้านปรือรุ่ง คือ มีวินัยทางการเงินมากขึ้น รู้จักวางแผนทางการเงิน มีเงินออม และไม่มีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น ทำให้ครัวเรือนอยู่อย่างพอเพียงและยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้มีส่วนสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ โดยเฉพาะผู้นำชุมชนบ้านปรือรุ่ง ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานที่สนับสนุนงบประมาณใน

การดำเนินงาน สุดท้ายนี้ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์ ในด้านสถานที่และเวลาในการทำวิจัยครั้งนี้ จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- Awad, E.M. and H.M. Ghaziri. 2004. Knowledge management. Pearson Education, Upper Saddle River, NJ.
- Chaipinchana, P. 2014. Development of household accounting system under sufficiency economy philosophy with participation of community, Nong Pa Krung subdistrict, Muang district, Chiang Mai province. Journal of Community Development and Life Quality 2(1): 37-48. (in Thai)
- Cohen, J.M. and N.T. Uphoff. 1980. Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. World Development 8(3): 213-235.
- Henchokchaichana, N. 2016. Sufficiency accounting: Poverty solution. Journal of Accounting Profession 12(36): 76-84. (in Thai)
- Mongkolsamai, V. 2018. The development of Hmong household accounting. KKU Research Journal of Humanities and Social Sciences (Graduate Studies) 6(3): 48-57. (in Thai)
- Nearnhad, C., S. Nimwatanakul and P. Thasirasawad. 2018. Knowledge management for self-development and work creation: A case study of support staff at Phrapokklao Nursing College, Chanthaburi. Journal of Phrapokklao Nursing College 29(2): 217-230. (in Thai)
- Ngernmun N., P. Sirikanjanaporn and J. Obpahat. 2017. An approach of household accounting for developing family economy. Research and Development Journal, Loei Rajabhat University 12(41): 59-70. (in Thai)
- Pongwiritthorn, R. and N. Janjaroensuk. 2013. Preparation of household accounting for sustainable community development. FEU Academic Review 7(1): 23-36. (in Thai)
- Reungsinpinya, P. 2009. The behavior of accounting recording revenue and expenses personal for students and personnel in Phetchaburi Rajabhat University. Journal of Management Sciences, Phetchaburi Rajabhat University 1(1): 69-74. (in Thai)